

A nagy pörhöz

Irta: Kenedy Géza

Nem messze lakunk a budai Margit-körtüli katonai bíróság szürke, barátságtalan épületétől. Kapujában állandóan fegyveres őrség; a hátulsó traktusában nagy börtönhelyiség. Husz hónap óta ezen az épületen figyelem meg, hogyan baktat előre cammogó lépésekkel az a nagy valami, amit mink, jobb híján, világtörténetnek nevezünk.

A háboru vége felé a közös hadsereg emberi szemétdombja volt. Csupa *lógós* katona ült benne, mint ahogyan pesti jassz-nyelven a szökött katonát hívják. Az őrsége is amolyan félrokkant és félrongyos katonaságból állott. Az 1918 október 31-iki fölfoktulás után hetike katonai és polgári csöcselék, rohant rá és feltörte a börtönöket. A rabok úgy szaladtak szét a környéken, mint amikor valami vásott gyerek a hangyák közé köp. Durrogott a puszka; ők pedig hátratekintgettek, hogy igazán szabadok-e? Ott szaladtak el a szemünk előtt.

Akkor mindenféle szépmonduros huszárgyerekek és vöröspántlikás terézvárosi tengerészek szállották meg, akik tengert még sohasem láttak; jó ha pocsolyát. Károlyi és Linder, később Kun Béla és Cserny katonasága. Egyrésze később ott is végezte az udvaron, az ösztörü fán, — hogy szép nevet adjunk neki.

Már 1918 decemberben vörös volt Budapest minden. Az ugynevezett forradalom hősei közül itt ült egy darabig Heltai Viktor, akit egy rablázádnál majdnem legéppuskáztak. Azon túl is sűrűn hallottam onnan fegyverdurrogást, éjjel, amikor csöndesen irkáltak. ~~Rabszaladitási kísérletek voltak. Egy~~

este pedig egész útközetet vívtak a Leninfiuk az őrséggel. De békés napokon is nem kiáltással, hanem egy-egy puskalövessel jelezték az őrváltás óráját.

Azután 1919 augusztus elején még csufabb bogarak jöttek. Apró móc katonák, nagyfene rohamsisakkal. Ezek, valami keleti szokás szerint, éjjel is süttögették a puskájukat. Ugy megszoktam már, hogy aludni sem tudtam megkaszó nélkül.

Végre azután 1919 november derekán a mi kedves, sastollas, nemzeti magyar legényeink jöttek. Amikor megláttam őket, nagyon mély lélekzetet vettem és úgy éreztem, mintha a szívemről valami nagy, nyomasztó megalázás szakadt volna le és hullott volna le a földre.

Most ebben az épületben, egy nem igen nagy terebben tárgyalják Tisza István fontos tragédiáját, fölösszamu csirkefogó statisztia-személyzettel. Igazi *tragédiát* mondok, nemcsak amolyan szomorú esetet. Mert ez az! Annak is az ötödik fölvonása és abban is a legvége, amikor a tulajdon maga nagyságától összeroskadó hős az halál tisztító lehellestől megdicsőülve emelkedik föl és sorsa nyomasztó félelemmel, de szerető részvéttel is eltölti a körülállók lelkét. Most színről színre láthatja mindenki, mint ragyog az ő hőroszi lelke a zavaros embermocsár fölött, mely undok dühével megölte őt, mint a háboru okozóját, holott valóban az egyetlen volt a milliók közt, aki a háborut nem akarta. Micsoda gigászi kijózanodás az, amikor Kéri Pál kimaogja magából, hogy ő Tiszának milyen nagy „egyéni“ tisztelője volt!

Ezek nagy dolgok és nagy látványosságok is, szűk terebbe szorítva is. És bár

jómagam sohasem szerettem ez eljárás cikornyákká elfajuló perbeli ritust és cerimoniálét, itt meg kell adnom, hogy nagy etikai érdeknek szolgál. Sajnálja ugyan az ember, hogy egy marék „gonosznak született lélek“ miatt annyi tudós és derék ember szép gyülekezete vesztel el többheti idejét: azonban nagy és szent dolgokat vált rajta. Nemcsak a tragédia hőroszának alakját menti meg az utókor számára e szörnyüség emberpocsolyából, hanem eltisztítja sok millió ember fejéből is a fertőző kigőzölgéseket...

Egy csomó jegyzet van itt az oldalszembemben, mivel e pört közel és távol élénk figyelemmel kísérem és őszinte örömmel látom, hogy az európai performák milyen hamar és szépen meg tudtak honosodni a mi derék katonáinknál is. A pervezetésből pedig a polgári jogászok is tanulhatnak.

Most jegyzeteim között félve lapozgatok. Isten mentse meg attól a vörös erkölcsötől, hogy akármivel is nehezítsem azoknak a boldogtalan emberi páriáknak a sorsát, akik a legnagyobb felelősség sulya alatt ülnek vagy állanak bírálók előtt. De ami nem megy ki erre, arról lehet beszélni.

Nem tudom, úgy vette-e észre más is, de én világosan észrevettem, hogy a polgári büntetőbírószágtól tanuk gyanánt áthozott vádlottak sokkal pökhendiebbek és — bocsnát — szemtelenebbek, mint a katonai vádlottak. Még a jeles Gärtner sem birt magától megtagadni a tárgyalásvezető Mondada századossal szemben egy bántó megjegyzést; Kéri Pál még kevésbé; Fényes László legkevésbé. Ezek az emberek alighanem azt hullották a polgári fogságban, hogy a katonai bírálókai pacifáznak lehet. És alighanem úgy éreik, hogy ők még

mindig hatalmas urak, akik csak egyelőre vannak rendelkezési állományba helyezve. Az elsőben egész bizonyosan tévednek; azt hiszem a másodikban is.

A pömek eddig legnagyobb momentuma nem az ő vallomásuk volt, sem Friedrich István vallomása. Mindezek csaknem utszéli színvonalra törpültek le gróf Almássy Denise epikai erejű tanuvallomása mellett, melyet egy egészséges női lélek tiszta emóciói szinte fölmagasztaltak. Az egyetlen közvetlen tanu, az igazi koronatanu, aki nagy lelkiismeretességgel gyomlálta ki emlékezetéből a *talán*-okat és a *meglehet*-eket. Milyen magasan szárnyal ez a női lélek mind a jelenvolt lelkek fölött, akik még bátorságban is milyen mélyen voltak ez asszony alatt. Ó, hogyan futottak, üzve a gonosz lelkiismeret furiáitól már nyomban az elkövetés után is, el, el, kifelé onnan, ahol már fegyverük dörrenése elüzte romlott agyvelejükről a gyilkos fantázia ködét.

És hány szörnyű éjszakájuk lehetett azóta is!

Sokszor megpróbáltam magamon, hogy beleképzeljem magam egy gyilkos eszmekörébe és mindig azzal végeztem, hogy az eltitkolással járó szenvedés talán a halálbüntetésből való félelemnél is rettenetesebb. És bizonyos vagyok benne, ha jogában volna a bírának előre megígérni, hogy töredelmes vallomás esetén a gonosztevőt nem végeztetik ki, szinte valamennyi ezzel kezdené:

— Felebarátaim! Higyjétek meg, nem érdemes e föld semmi kincséért ilyen gonosztettet elkövetni.